

3

Remissdebatt om den lokala demokratins och stadsfullmäktiges framtid

HEL 2024-016129 T 00 01 01

Beslutsförslag

Stadsfullmäktige för en remissdebatt om den lokala demokratins och stadsfullmäktiges framtid.

Föredragandens motiveringar

Som en del av stadsfullmäktiges 150-årsjubileumssammanträde den 15 januari 2025 skapar stadsfullmäktige en överblick över den lokala demokratins och stadsfullmäktiges framtid genom anföranden av fullmäktigegrupperna.

Historia

Helsingfors stadsfullmäktige inledde sin verksamhet den 12 januari 1875. Stadsfullmäktige inrättades i dåvarande städer i storfurstendömet Finland till följd av en reform av den kommunallagstiftning som gällde städer (förordning angående kommunalförvaltning i stad 8.12.1873/40). I och med reformen avskaffades det handels- och industriidkande borgerskapets stadsförvaltning, som hade baserat sig på ståndsprivilegier.

Förvaltningsreformen var nödvändig på grund av den utveckling som hade skett i städernas ekonomiska och samhällsliga struktur. Ju fler de stadsbor som inte ingick i borgerskapet blev och ju mer deras betydelse ökade, desto fler brister visade sig i den gamla förvaltningen. Fabriksindustrin och den arbetarbefolkning den förde med sig, tjänstemännen och utövarna av fria yrken hade en avsevärd betydelse i samhället men inte motsvarande makt i förvaltningen.

Reformen av stadsförvaltningen var ett steg mot en mer demokratisk lokalförvaltning, men systemet kan inte betecknas som särskilt jämlikt. I valet av fullmäktige hade stadskommunens medlemmar rösträtt enligt det skatteöre enligt vilket var och en var skyldig att bidra till stadens gemensamma kostnader. Även ekonomin moderniserades då man i kommunalbeskattningen slopade separata skatter för varje uppgift som kommunen hade ansvar för till förmån för en enda skatt som skulle täcka alla kommunens utgifter. Det här möjliggjorde en enhetlig och långsiktig kommunalekonomi och förbättrade på så sätt den kommunala förvaltningens och politikens resurser.

Under de första självständighetsåren demokratiserades kommunalförvaltningen i Finland. Bland annat föreskrevs om allmän och lika rösträtt och valbarhet även i kommunalval (bl.a. kommunallagen för städer och den kommunala vallagen 27.11.1917/108). Den 16 januari 1919 sammanträdde för första gången en fullmäktigeförsamling som valts med allmän och lika rösträtt i Helsingfors. Nu deltog även kvinnorna och en större andel av arbetarbefolkningen och de finskspråkiga.

I slutet av 1920-talet gjordes ändringar som gällde stadsstyrelsen och stadsdirektören i kommunallagarna. Uppgifter överfördes från magistraten, drättselkammaren och stadsfullmäktiges beredningsutskott till stadsstyrelsen, vilket förde stadsförvaltningen närmare dagens struktur. Genom 1976 års kommunallag skildes det politiska beslutsfattandet från städernas tjänstemannaledning, medan 2006 års reform gjorde det möjligt att ersätta stadsdirektören med en borgmästare. I Helsingfors genomfördes en omfattande reform av ledningssystemet 2017. Helsingfors roll i förhållande till övriga kommuner ändrades vid ingången av 2023 i och med att staden som enda kommun fick behålla ansvaret för social-, hälsovårds- och räddningstjänsterna.

Kommunerna har haft en central roll i välfärdsstatens och myndighetsystemets utveckling i Finland. De flesta myndighetsuppgifter har i något skede av historien skötts av kommunerna, särskilt i städerna. Till skillnad från många andra europeiska stater har Finland inte infört större självstyrande områden än kommuner. Vi har en lång tradition av lagstadgat eller frivilligt samarbete mellan kommuner, och kommunerna eller statens regionförvaltningsenheter har tillfredsställt regionala förvaltningsbehov.

Städerna har alltid varit platser där olika idéer och ideologier, innovationer och transaktioner, modeflugor och trender har uppstått, spritts och blandats. Städerna har varit en plats för människomöten inom olika samhällssektorer som politik, kultur, idrott och informationsförmedling. Å andra sidan har städerna alltid brottats med de problem som uppstår när människor lider av utsatthet och mår dåligt.

Stadsstrategin 2021–2025

I stadsstrategin 2021–2025 konstateras att framtiden är ljus för mångsidiga städer som handlar klokt. En stad är inte bara en fysisk konstruktion, utan en gemenskap där det finns både beständighet och omväxling. En stad är summan av sina invånare.

Enligt stadsstrategin kommunicerar och handlar Helsingfors interaktivt. Helsingfors stärker delaktigheten och interaktiviteten i all sin verksamhet genom att främja en öppen verksamhetskultur och interaktiva metoder samt genom att utnyttja responsen från invånare och företag.

Staden bjuder aktivt stadsbor, företag och sammanslutningar att delta i och påverka stadens tjänster och beslutsfattande, staden som verksamhetsmiljö och det egna bostadsområdet samt ser till att det finns strukturer för att alla ska kunna vara delaktiga. Helsingfors främjar kommunikation, delaktighet och påverkan i många kanaler samt dessas mångfald och flerspråkighet, också med hänsyn till skillnaderna mellan de olika bostadsområdena.

Europeiska stadgan om lokal självstyrelse, landrapport för Finland 2024

År 1991 anslöt sig Finland till Europarådets Europeiska stadga om lokal självstyrelse (FördrS 66/1991). Europarådets kommunalkongress gör kontrollbesök i medlemsländerna i enlighet med stadgan. Kongressen gjorde ett kontrollbesök i Finland 2024 och gav en rapport om besöket den 15 oktober 2024.

I rapporten konstateras att Finland hör till toppländerna i OECD vad decentralisering av förvaltningen beträffar. Kommunerna och välfärdsområdena har hand om alla de viktigaste utbildnings- samt social- och hälsovårdstjänsterna. I likhet med de övriga nordiska länderna placerar sig Finland ofta i toppen av demokratimätningar tack vare de goda resultat vi fått för vår valprocess, pluralism och politiska kultur samt det politiska deltagandet.

Decentraliseringen hör till den finländska demokratins hörnstenar. Kommunerna är en viktig deltagandeplattform för medborgarna. Medborgarnas rätt att delta i lokala frågor är tryggad och i deltagandet används flera och innovativa verktyg. Kommunernas självstyrelse är på en hög nivå och kommunernas ekonomiska resurser motsvarar i regel deras ansvarsområde. Tillsynen är proportionerlig och sköts av oberoende institutioner. En kultur av diskussion, ömsesidigt förtroende och samarbete mellan staten och kommunerna är djupt rotad i den finländska traditionen. Kommunernas intressebevakning och samarbete har erkänts såväl i lagstiftningen som i praktiken.

Val och röstande samt deltagande

I kommunalvalet 2021 förblev valdeltagandet i Helsingfors på samma nivå som i föregående kommunalval, 61,7 procent. Under 2000-talet har valdeltagandet i kommunalvalen i genomsnitt varit avsevärt längre än i riksdags- och presidentval. I Europaparlamentsvalen har andelen helsingforsare som röstat varit ännu längre än i kommunalvalen. Valdeltagandet i Helsingfors valkrets översteg det nationella genomsnittet i alla dessa val.

I Helsingfors har valdeltagandet varierat stort mellan olika röstningsområden i val efter val. Så var fallet även i kommunalvalet 2021, där val-

15.1.2025

deltagandet i det aktivaste röstningsområdet i Helsingfors var nästan dubbelt så högt som i området med minst andel aktiva väljare. På distriktsnivå var det lägsta valdeltagandet 42 procent, vilket betyder att mindre än hälften av de röstberättigade i en del områden utövade sin rösträtt. I de områden i Helsingfors där valdeltagandet var högst röstade kring tre fjärdedelar av de röstberättigade.

Enheten stadsfaktatjänster i stadskansliet konstaterar att nivån på valdeltagandet i Helsingfors bostadsområden verkar korrelera med områdenas socioekonomiska struktur så att det är vanligast att rösta i röstningsområden där den genomsnittliga utbildningsnivån är högst. Skillnaderna mellan olika områden i Helsingfors verkar vara särskilt framträdande i de unga åldersklasserna i val där valdeltagandet överlag är lågt. Bland de socioekonomiska indikatorerna verkar framför allt utbildningen korrelera med valdeltagandet särskild i de yngsta åldersgrupperna i röstningsområden för vilka forskningsdata finns att tillgå. Tendensen att rösta ser ut att ärvas ner i viss mån.

Helsingforsarnas deltagande i den representativa demokratin genom val har försvagats på lång sikt, men samtidigt har staden utvecklat andra former av lokalt deltagande. Syftet med VårStad, Helsingfors medborgarbudget, är såväl att ge stadsborna bättre möjligheter att påverka som att utnyttja deras sakkunskap när stadens tjänster utvecklas.

År 2024 använde Helsingfors 8,8 miljoner euro för att genomföra förslag som invånarna kommit med. De idéer som skulle genomföras sålades fram med en omröstning där 7,1 procent av de helsingforsare som fyllt 13 år deltog och där nästan 190 000 röster fördelades mellan cirka 700 förslag. Förslag med anknytning till parker och natur var mest populära i omröstningen och fick runt en tredjedel av rösterna. Näst vanligast var det att rösta på förslag som hade att göra med motion och friluftsliv. Även detta tema samlade nästan en tredjedel av rösterna.

Enligt stadsfaktatjänsterna har det politiska deltagandet blivit mångsidigare både internationellt och i Finland så att man oftare än förr även använder former av deltagande som inte hör till den representativa demokratin i sin politiska verksamhet. Till vissa delar kan den direkta demokratin ha bättre möjligheter än den representativa demokratis institutioner att nå dem som visserligen önskar delta men av ett eller annat skäl inte har lyckats hitta metoder eller arenor som passar dem eller vars självförtroende inte har räckt till. Å andra sidan kan lokalt deltagande öka intresset för politiskt deltagande även i kommunal- och riksdagsval.

Framtiden

15.1.2025

Finland var det första landet i Europa där kvinnorna fick rösträtt och blev valbara. Till följd av kommunala valreformer togs förlorarsidan efter inbördeskriget nästan omedelbart med i återuppbyggnaden av samhället. Den finländska demokratin överlevde andra världskriget och den föregående perioden då totalitära krafter kom till makten runtom i Europa. I Finland har förtroendet för samhällsinstitutionerna varit stort. Tilltron till den representativa demokratin visar emellertid en sjunkande trend.

Framtiden påverkas bland annat av globaliseringens effekter, den tekniska utvecklingen och framför allt de förändringar i informationsförmedlingen som utvecklingen gett och fortsättningsvis ger upphov till samt av klimatförändringen och tillgången till naturresurser. Det moderna samhället är komplicerat och ställs inför alltmer komplicerade och svårlösta problem. Vilka lösningar kan trygga framtidens lokala demokrati?

Föredragande

Stadsstyrelsen

Upplysningar

Antti Peltonen, chef för förvaltningsförfarande, telefon: 09 310 36018
antti.peltonen(a)hel.fi

Sökande av ändring

Förbud mot sökande av ändring, beredning eller verkställighet